DE ACELAŞ AUTOR:

NOVELE.

Scrisorile unui răzeş.
Drumul cu plopi.
Omul din vis.
Carnet de vară.
Omul care şi-a găsit umbra.
Flori de ghiaţă.
Aranca, ştima lacurilor.
Pif, Paf şi Puf (povestiri pentru copii).

ROMANE

Intunecare 2 vol. (a XVI-a mie).
La paradis general.
Simfonia fantastică (a XII mie).
Calea Victoriei (a XVIII-a mie).
Comoara Regelui Dromichet (a X-a mie).
Baletul mecanic 2 vol.
Kremlin (a XII mie).

SUB TIPAR:

Plecat fără adresă (roman).
Apostol (roman).
Oraş patriarhal (roman).

CEZAR PETRESCU

GRETA GARBO

ROMAN

DESENE DE **N. N. TONITZA**

Colecția **Curentul** București

O colecție și un roman

Prima decadă a după-răsboiului, n'a fost prea generoasă cu romanul.

Pretutindeni s'au ridicat glasuri vestindu-i decadența și plângându-i moartea. Mai întâi răslețe, mai apoi numeroase și organizate, aceste cobiri s'au răsfățat pe toate paginile revistelor și gazetelor, în toate cronicile și foiletoanele literare. S'au molipsit până și editorii. Ca să grăbească lichidarea romanului, un editor francez dintre cei care n'au sărăcit tipărind romane, Bernard Grasset, nu se lăuda oare că are să-i „sfărâme picioarele"?

Romanul totuși trăește. E mai viu, mai întreg, mai încăpător ca oricând. Ceia ce părea simptom al decreptitudinei, era tocmai o criză de creștere. De la un gen cu forma împietrită și cu orizontul limitat, a căpătat respirație, a devenit clasic pentru a cuprinde toată viața fluidă a epocei, sub aspectele ei cele mai diverse și cu dramele ei, care nu mai sunt demult pe măsura suferinței tânărului Werther.

De altfel, o spune mai autorizat și mai complect, unul din cei mai mari romancieri ai timpului, Iakob Wassermann:

„Cred că romanul, astăzi în înflorire, va continua să fie în apropiatele decade, genul privilegiat. Prin el se vor exprima poeții; el le va îngădui să dea o formă viziunei lor despre Univers. Este adevăratul mijloc de expresie al timpului nostru, cel care se va substitui teatrului în decadență. In decandență. In vremea lui Schiller era socotit ca un fel de rubedenie mai nevoiașă a poetului. De atunci a trecut cam multă apă pe sub poduri... Romanul perfect — admițând că perfecțiunea este o experiență reală și nu o idee abstractă — va fi ceia-ce-a fost DIVINA COMEDIE pentru evul mediu; un tablou vast și complex al timpului și al spiritualității sale; recrearea tuturor luptelor spirituale, religioase, sociale pe care le-a văzut desfășurându-se sub ochi și ale caracterelor celor mai reprezentative".

Recrearea, și am adăoga: recapitularea, situarea și organizarea lor într'o vastă frescă; un document și o sinteză.

Firește, în evoluția normală a literaturei, noi am sosit mai târziu.

Şi nici n'am căutat să mergem prea repede. In vreme ce romanul francez, rus, englez, scandinav, italian, parcurgea diversele etape dela romantism la realism, la naturalism şi psicologism, la simbolism şi la romanul cu vădite teze sociale, abia ne puteam înfăţişa istoricului literar cu un singur roman autentic, CIOCOII VECHI ŞI NOUI ai lui Nicolae Filimon, cu romanele de modeste dimensiuni dar rezistând brav timpului, ale lui Duiliu Zamfirescu, şi cu vre-o câteva romane istorice — de fapt povestiri arbitrar etichetate în raftul vecin.

Societatea românească oferea totuşi, un abundent, pitoresc şi virgin material pentru un romancier. Dela revoluţia lui Tudor Vladimirescu şi dela generaţia patruzecişioptistă, principatele Moldovalahe au străbătut istoria cu un dinamism uluitor. Prefaceri istorice, prefaceri sociale. O lume care dispărea cu bunele şi relele ei, alta care se înălţa lacom cu o frenezie balzaciană. Agonia unor tradiţii, dospirea alora proaspete. Un imens creuzot istoric, în care se plăsmuia o lume nouă.

Materialul a rămas neexplorat şi neexploatat. Pierdut pentru scriitorii timpului. Ca să-i căutăm urmele, nu ne putem adresa nici unui romancier, căci n'a existat nici unul în înţelesul cuprinzător al cuvântului. Vremea a răsunat în versurile lui Eminescu, în versurile şi teatrul lui Alexandri, în comediile şi Momentèle lui Caragiale. Micile romane ale lui Duiliu Zamfirescu, cu strania lor curbă descendentă dela „Viaţa la Ţară" până la „Ana, sau ceia ce nu se poate citi", înseamnă o prea neîndestulătoare recoltă. E un spaţiu de-o sută de ani, fertil în tipuri, episoade, procese de fontă şi refontă, vrednic de toată atenţia romancierilor. Tot atâtea romane care aşteaptă să fie scrise, cum prea bine a înţeles'o Mihail Sadoveanu când abătându-se de la drumul său în vagile epoci voevodale, din amintirile copilăriei şi ale tinereţei a plăsmuit romanul „Venea o moară pe Siret..."

Şi neapşteptat, îndată după războiu, în vreme ce cronicarii literari ai occidentului confundând o criză de creştere cu una de decadenţă, anunţau moartea romanului; noi, cei sosiţi mai târziu, cuceream etapele pierdute. A fost pentru literatura românească, epoca de naştere şi de maturizare a romanului. Căci nimeni nu va tăgădui: abia născut, romanul românesc a atins o maturitate surprinzătoare şi dacă voiţi, consolatoare. In zece ani, romancierii noştri au recuperat un veac pierdut. E un fapt care îndeobşte scapă cronicarilor literari, atunci când sincronizând, judecă un roman românesc cu excesivă severitate, pretinzându-i perfecţiunea de technică şi ineditul de conţinut în paralelă cu romanul contemporan francez, englez, rus, italian, german sau scandinav, moştenitor al unei tradiţii şi experienţe de cel puţin un secol. Cum odinioară Mihail Eminescu a fost silit să-şi creeze singur materialul verbal al poeziei sale, tot aşa romancierul român s'a aflat în situaţia ingrată să creeze el singur o disciplină, o tradiţie a genului. Să parcurgă în experienţa lor individuală, ceiace aiurea au parcurs trei-patru generaţii de romancieri, achiziţionând fiecare un bun şi o experienţă, pe care le-au transmis urmaşilor, ca un bun câştigat al genului. E locul s'o recunoaştem. Romancierii români s'au achitat mai mult decât onorabil. Viitorul istoric literar va privi cu uimire, abisul dintre anii dinaintea războiului, cu rubrica romanului deşartă, şi dintre fecunda epocă actuală; fecundă prin numărul romanelor, prin problemele sociale şi psicologice înfruntate cutezător, prin diversitatea de teperamente, de optică, de realizări. A proceda prin enumerare, nu-şi are nici un rost. Numele autorilor şi titlurile cărţilor, sunt pe buzele tuturor. Cititorul român s'a dovedit pregătit şi sensibil acestei eflorescenţe. Tirajul romanelor româneşti, raportat la procentul nostru de autentici intelectuali, nu stă mai prejos de tirajul celor mai răspândiţi romancieri francezi, englezi sau nemţi. Căci zece sau cincisprezece mii de lectori români nu reprezintă oare o proporţie mult mai elocventă, decât o sută sau două de mii de cititori de limbă franceză, engleză, germană, rusă sau spaniolă, răspândiţi pe tot globul?

Iată de ce îmi pare mult exagerată, alarma pretinsei crize de cetitori. In câţi ani s'a epuizat oare prima ediţie de 3000 exemplare a „Doamnei Bovary", în Franţa care oricum, însemna, chiar atunci, altceva decât România de astăzi? In câţi ani a străbătut în marele public, primul volum al lui Marcel Proust, ca să venim mai încoace? Durează şi acum o discuţie, între Edmond Jaloux şi G. da Silva Ramos, pentru a lămuri definitiv, dacă Swann al lui Proust, a fost sau nu înregistrat, nu de massa cea mare a cititorilor, dar măcar de cronicarii literari ai epocei. Socot îndestulătoare aceste două exemple, pentru a trage o concluzie favorabilă lectorului român, mult mai atent şi mai întreprid, mult mai deschis formelor inedite şi mult mai puţin sclerozat de prejudecăţi. Dacă romancierii noştri au realizat în zece ani adevărată operă de prospectori, descoperind filoane nebănuite de predecesori în societatea românească, inventariind, exploatând şi organizând un material neglijat şi părăsit de scriitorii de până acum, neobicinuiţi să privească în faţă viaţa, s'o observe şi să mediteze asupra ei; dacă acest miracol a fost cu putinţă, el nu s'a înfăptuit şi nici nu s'ar fi putut înfăptui fără această participare a cititorului român. Ar fi ingratitudine să n'o recunoaştem.

Pentru acest cititor, iubitor de romane, ne-am hotărât să inaugu-

răm colecția ziarului „Curentul". *O facem cu îndoit scop: pentru a servi cititorul, punându-i la îndemână cărți reprezentative în atmosfera și preocupările epocei, tipărite îngrijit, cu preț accesibil tuturor pungilor; o facem în acelaș timp pentru scriitorii de romane, punându-le la îndemână o posibilitate mai mult de străbatere în marele public. Nu ne-am gândit să ne orientăm după nici un criteriu preconceput, în alegerea romanelor care vor alcătui colecția Curentului. Asemenea criterii de obiceiu cad; sînt contrazise de primul contact cu realitatea, contrazise și anulate. Vom tipări, în al doilea volum un roman de Al. O. Teodoreanu, ingeniosul și șugubățul autor al „Hronicului, măscăriciului Vălătuc". Va urma un roman de Romulus Dianu. Vor continua altele.*

Singura noastră grijă, a fost și va rămâne, ca în această colecție să deschidem ospitalitate romanelor inspirate de realitățile noastre sociale și psicologice. Realități trecute prin prisma unui temperament de autentic creator. Căci aceasta e în definitiv, definiția și condiția unui roman. Prelucrarea realității; refonta realității.

Când Cezar Petrescu, autorul atâtor romane cu atât de diverse surse de inspirație și cu atât de diverse posibilități de investigație, ne-a anunțat că v'a scrie un roman intitulat „GRETA GARBO", l-am privit cu neîncredere și mirare.

— Cum? După „Intunecare" și „Comoara Regelui Domichet", după „Baletul mecanic" și „Calea Victoriei", după „Simfonia Fantastică" și „Scrisorile unui răzeș", un roman care se intitulează „Greta Garbo"? *Ce poți scrie într'un roman, care se numește* „Greta Garbo"?

„*Tocmai — mi-a răspuns Cezar Petrescu, zâmbind cu acea placidă candoarea cu care rostește adevărurile cele mai teribile — tocmai fiindcă am scris* Intunecare *și* Comoara Regelui Dromichet *și Baletul Mecanic și* Simfonia Fantastică *și* Scrisorile unui răzeș *și* La Paradis general *și* Drumul cu Plopi *și* Omul din vis *și* Omul care și-a găsit umbra *și* Kremlin *și* Plecat fără adresă, *tocmai pentru acest fapt, trebuie să scriu neapărat, am* datoria *să scriu, și un roman care se numește* Greta Garbo... *Căci n'ai observat? Din ceiace am făcut până acum, din ceia ce se lămurește că am făcut până acum, nu observi care e profesiunea mea de credință scriitoricească? Inregistrez realitatea. O înregistrez parcelat. Articulez o realitate cu alta, o poblemă socială sau psicologică, cu alta. Un roman cu altul. Toate vor alcătui o frescă. O frescă a epocei, cu problemele ei și cu realitățile ei. Iar fiindcă problemele și realitățile sunt diverse, diverse sunt și subiectele mele, divers și tonul, diversă și atmosfera, divers și scrisul... N'ai obervat, că fiecare carte a* *mea, conținea sâmburele contrariului, adică tocmai al romanului care avea să-i urmeze? Contradicția e numai aparentă. Mă recreez de-o carte, de atmosfera unei lumi, închizând ușa cu zăvorul în urmă și intrând pe altă ușă în altă lume, cu altă atmosferă. Intre* Intunecare *și* Baletul Mecanic, *între* Scrisorile unui răzeș *și* Kremlin, *între* Comoara regelui Dromichet *și* La Paradis General, *contradicția e numai aparentă — de fapt sunt contrastele aceleiași lumi, unde mă simt totuși la mine acasă, fiindcă tu știi că eu am trăit viața, orice fel de viață, dela aspirațiile cele mai înalte până la căderile cele mai de jos... Și voi scrie* Greta Garbo, *fiindcă e un caz reprezentativ, un fenomen de depersonalizare caracteristic epocei, o dramă și o comedie dacă vrei, tot atât de semnificativă pentru epocă și tot atât de ispititoare pentru un romancier, cum ți s'a părut ție că merită să fie scris un roman ca* Intunecare, Comoara Regelui Domichet *sau Baletul Mecanic. Voi scrie romanul* Greta Garbo, *romanul unei victime foarte curente a fascinării pe care o reprezintă lumea Hollywoodului și al deformației sufletești care face ravagii în anumite suflete și vieți, tocmai așa cum scriu romanul* Apostol *al învățătorilor, romanul* Oraș patriarhal, *al vieții de provincie, romanul* 1907 *al revoluției țărănești, romanul* Taina a șasea, *al căsătoriei... Intru cât socoți, că unul e mai puțin vrednic de luareaminte decât celălalt? Intrucât o viață, e mai puțin interesantă, dramatică și reprezentativă decât cealaltă?...“*

Acestea spunând, Cezar Petrescu și-a luat pălăria, a plecat, s'a închis în casă și a scris romanul.

Acum îmi pare că nici el, nici eu, nici lectorul, nu au de ce să regrete că s'a ținut de cuvânt.

Pamfil Șeicaru

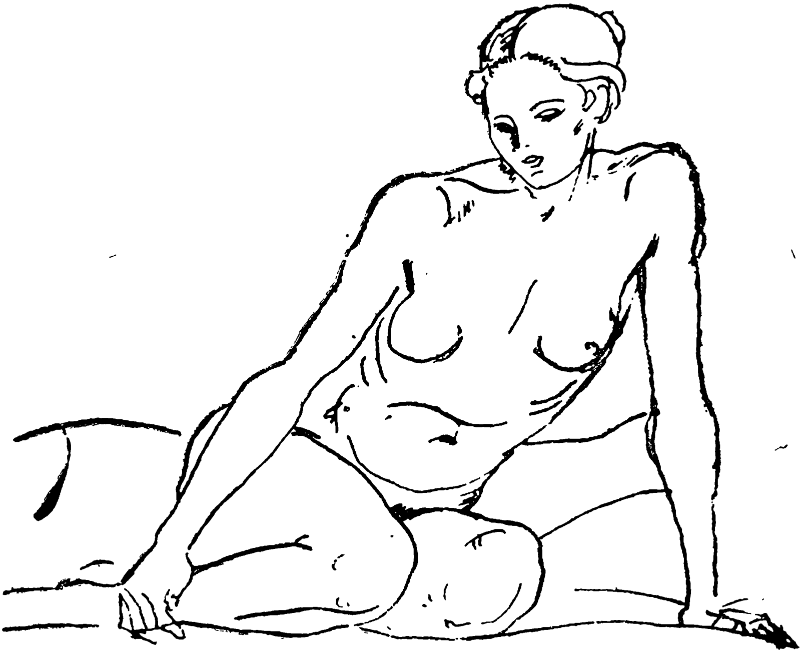

PROLOG

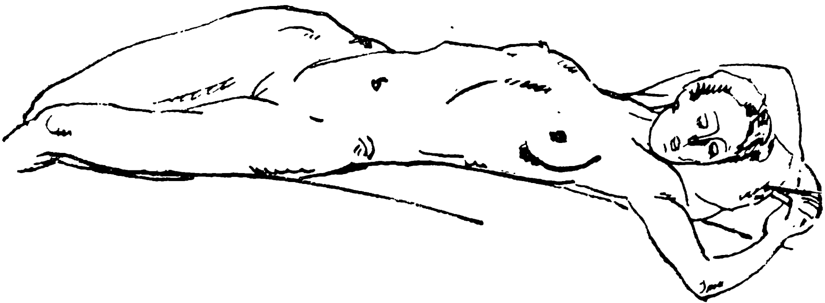

Ce spaimă i-a fost!

Ce nălucire absurdă de creer istovit, de nervi destrămaţi, de nopţi cu sbuciumul prelungit prin somn. Mereu aceiaşi ameninţare nelămurită şi cu atât mai chinuitoare ,suspendată în vis chiar, în mijlocul unui hohot de râs chiar, în privirile ocolite ale servitorilor chiar.

Incă odată îşi frecă pleoapele şi se ridică într'un cot, pe pernă.

Surâse calmat, de spaima-i fără nici un temeiu.

Adineaori, când a deschis ochii într'un vuiet de năruire şi în flacări albastre, ţâşnind, brăsdând, săgetând peretele, a crezut că e un început ori un sfârşit de incendiu. Cu acel vertiginos şi instantaneu tumult de imagini sinistre care premerg panicei, a văzut tavanul prăbuşindu-se despicat, s'a văzut ca un rug viu şi aprins, alergând în flăcări spre toate eşirile astupate de grinzi în jăratec, de fum şi de vâlvătaie. Focul lăuntric, vâltoarea mistuindu-l fără curmare de 3 luni încoace, încheindu-se, confundându-se, absorbindu-se, neantizându-se în dogoarea focului din afară. O moarte ca pentru el. Un sfârşit ca pentru asemenea pasiune care i-a scrumit şi măduva oaselor.

Dar nu era decât furtuna de-afară, din noapte, cu fulgere lungi, văzută în oglinda şifonierei.

O furtună cum n'a mai fost, din miez de August. O deslănţuire a elementelor, crăpând catapiteasma cerului cu rostogoliri de stânci, inundând noaptea cu o lumină ireală şi rece; grandioasă feerie electrică aprinzând lampioane de un milion de volţi, trosnindu-le în ţăndări ca să aprindă altele de două milioane, de trei, de nenumărate — atâtea câte n'a ştiut să măsoare vreodată nici o uzină din lume.

Cea mai înfricoşată şi superbă furtună, capturată în rama unei oglinzi.

Când fulgerile albastre irump în lacul vertical de cristal şi argint viu, toată încăperea e mai iluminată ca ziua; fiecare jâlţ, fiecare obiect, cel mai neînsemnat amănunt din acest refugiu al lor de trei luni. Trandafirii culeşi aseară, în vasul chinezesc: senzual amestec de culori catifelate. Mănuşile ei .svârlite pe braţul fotoliului. O carte deschisă, cu pagina îndoită la jumătate. O batistă căzută. Un pieptene de păr, cum a lunecat pe covor acum câteva ceasuri. Toată capricioasa şi divina dezordine a nebuniei lor care durează de trei luni, întreruptă numai prin somn, ca să înoade firul rupt mâine şi să continuie încă, încă, în afară de timp, fără început şi fără sfârşit.

Furtuna din oglindă cu fulgere reci, care printr'un miracol nu sparg, nu topesc cristalul, îi soarbe privirea magnetic. Nu-i îngăduie să'întoarcă ochii spre fereastra fără perdele, la furtuna cea de-aievea, de afară. Şi până acum i-a paralizat chiar gândul. Chiar amintirea.

E nevoie de o încordare dureroasă să rupă vraja fluidului. Şi-a amintit. Cum de nu s'a gândit mai dinainte? Cum de nu i-a fost grija aceasta, cea dintâi?

Ei întotdeauna i-e frică de fulgere şi de trăsnete. Mai ales pe-o furtună de noapte, cum n'a mai fost. In camera de dincolo, în patul ei, desigur e ghemuită cu fruntea în perne, cu ochii ascunşi. Poate l-a strigat. Poate glasul ei l-a deşteptat din somn, iar el n'a răspuns.

Chiamă încet, încă în şoaptă:

Greta!

Şi ascultă.

Răspunde numai rostogolirea tunetelor.

Incăodată, chiamă mai tare:

Greta! Greta, dormi?

Un fulger, şi altul, şi tunetul năruit spăimântător de aproape. Poate a trăsnit alături un brad din parc, pavilionul lor, plopul cu banca lor de dedesubt.

— Greta! Greta mea mică... Greta!

Acum chemarea a devenit strigăt. Şi în aceiaşi clipă, călcându-şi jurământul, a fost lângă uşă, a fost dincolo.

Mâinele răscolesc patul cald. Patul gol. Ochii o caută în ungherele luminate de fulgere, pitulată, cu palmele strânse să astupe privirea, cu urechile astupate să înăbuşe cataracta tunetelor.

— Greta! Unde eşti, Greta? Unde te-ai ascuns, Greta?

A fost mai întâi strigăt de fiară căutându-şi femela s'o ocrotească în deslănţuirea furtunei. A devenit scâncet fără putere, de desnădejde, implorând.

— Unde eşti, Greta? Incetează, jocul acesta, Greta...

Se teme el. Venise s'o apere; acum se teme el, imploră el.

Patul e cald, perna e caldă: păstrează încă forma adâncită a capului care a fost culcat. Dar nu mai este nici o haină, nimic al ei: deodată camera pustie şi moartă. Se teme să înţeleagă. Mâinele, alte mâini, nu ale lui, cu un suflet şi cu o voinţă a lor, răsucesc tremurând butonul de fildeş să facă lumină continuă, deschide de perete dulapurile de haine, pipăie crispate golul, caută lacome o speranţă să se acaţe, acolo unde nu mai există nici una. Şi tot mâinile acelea, desfac în lături ferestrele spre furtuna de-afară.

E ceiace-a presimţit. Ceiace-a, ştiut.

La capătul aleei, în cascadarea ploii, în lumina sincopată a fulgerilor — un automobil cu farurile stinse. Ea alergând într'acolo.

Plecat pe pervazul ferestrei, strigă în noapte. Chiamă în furtună:

— Greta! Greta!

S'a întors. L-a auzit? A fost glasul lui mai puternic decât detunăturile cerului?

S'a întors numai să privească o clipă îndărăt, la refugiul lor de trei luni. A făcut un semn. Nu lui. Nu pentru el. Un semn de despărţire zidurilor, parcului, nopţilor, zilelor de trei luni — vieţii, trecutului, vieţii care a devenit atât de repede, într'o clipă, un trecut. A făcut un semn în noaptea cu fulgere, după perdeaua lichidă a ploii. A trântit portiera. S'au aprins farurile automobilului, s'a mişcat încet adunându-şi puterile, a svâcnit după copacii uzi, şi n'a mai rămas în urmă nimic.

Nimic.

O noapte lichidă, tăiată de fulgere şi un om strigând cu braţele întinse spre furtună:

— Greta! Nu e adevărat, Greta. Nu poate să fie aceasta, Greta!

Era atât de ireală furtuna din oglindă! Cu cât mai ireală e acum furtuna cea aievea de afară, şi golul pe care nu-l poate umple o singură chemare, un nume; un nume într'o sută de chemări.

De trei luni, ştia că trebuie să vie ceasul acesta. Chiar ea i-a spus-o din cel dintâi ceas. Ştia, şi nu putea crede. El mai credea în miracole. Toată spaima suspendată în somn, prezenţa ceasului acestuia ascuns în sâmburele viitorului şi tresărind în mijlocul unui hohot de râs, strecurându-se între dânşii chiar când buzele erau încleştate în sărut, durerea ascuţită şi atroce care se amesteca în fiecare zi a lor, i s'a părut doar preţul scump al unei voluptăţi inedite, altora interzisă. Ameninţarea care sfârşeşte sărutul în scrâşnet, presară polen de melancolie în cel mai mărunt gest, umbreşte privirea într'o seară cu parfum capitos de vegetaţie coaptă, dă mai sfâşietoare intensitate clipei trecătoare: toate le-a socotit un dar al providenţei mai mult, un privilegiu numai al lor.

Că într'adevăr va pleca fără să spună unde şi când, că va reteza singură mrejele de mătase care-i ţineau atât de încleştat prizonieri într'o atât de fermecătoare captivitate, că într'o zi nu-i va rămâne să sărute decât urmele paşilor şi să îmbrăţişeze o umbră de fum; toate-i păreau în afară de orice putinţă, nebunesc şi injust.

Aseară nimic în sărutul ei nu vestea oboseala, o hotărâre pe care nu i-a citit-o în ochi, crescând şi închegându-se în dosul frunţii tot atât de senine ca întotdeauna. Nimic. Ce-ar fi putut să îndreptăţească o asemenea presimţire? Trandafirii culcaţi pe braţul ei, când i-a adus să-i aşeze în vasul chinezesc, ca în fiecare seară? Mănuşile aruncate pe braţul fotoliului? Cartea cu pagina întreruptă? Totul a fost ca oricând, într'o viaţă orânduită aşa pentru o eternitate. Chiar capriciul camerei dealături, unde a vrut o noapte să doarmă singură, jurământul să nu-i calce pragul până dimineaţa — n'a fost jocul lor drăgăstos cel dintâi. „Am să vin mâine să te deştept, cu un braţ de flori, ca după o călătorie lungă de unde m'am întors pe neprevăzute!“

Călătoria fără întoarcere. Drumul pentru totdeauna pierdut.

Un om prăbuşit lângă fereastră, întinzând mâinele spre furtuna din noapte, implorând o amăgire:

— Greta, nu poate să fie aceasta! Greta, spune că nu e adevărat. spune că e un vis rău... Spune că a fost numai o joacă răutăcioasă, pe care n'ai s'o mai reîncepi niciodată, Greta, niciodată... Nu e aşa?

O furtună despicată de fulgere afară, şi un om căzut lângă fereastră, frământându-şi mâinile, întinzându-le după o umbră. Un om care vorbeşte singur. Care de-acum nu va mai vorbi decât singur.

*

In port a ancorat de trei zile un yacht alb. Nimeni nu ştie de unde-a venit, încotro pleacă, de ce-a poposit aci şi nu aiurea. E un yacht enigmatic, cu pavilionul unei ţări exotice, din celălalt emisfer.

Dimineaţa când plaja se populează cu umbrele multicolore, cu femei pârguite de soare în costume muiate în toate cernelile curcubeului, când marea presărată de înotători, pare o imensă tavă de email albastru pe care s'au rostogolit capetele a o mie de ghilotinaţi după o execuţie capitală în bloc ordonată de un crunt satrap al Orientului; dimineaţa, toţi ochii se îndreaptă spre yachtul nemişcat şi alb, căutând să-i descifreze secretul. Nici un binoclu n'a descoperit în trei dimineţi nimic nou. Nici un ochean. Matrozi spălând puntea, alama şi nichelul scânteind în soare. Pe urmă pustiu. Nici o suflare. Un yacht enigmatic şi mort; venit nimeni nu ştie de unde, poposit aci nimeni nu ştie dece, plecând nimeni nu ştie încotro.

A 'patra dimineaţă yachtul a dispărut. Portul a rămas mai gol. Pe plajă întrebările au fost mai multe — şi răspuns n'a putut da nimeni. Iar pe emailul albastru al mării se rostogolesc legănate de valurile moi, aceleaşi capete de ghilotinaţi după o execuţie capitală — capetele înotătorilor care se depărtează câteva sute de metri de ţărm, ca să se întoarcă fideli şi osteniţi, la mediocritatea lor terestră dintotdeauna, la casa cu copii plângând şi uzând pantalonii, la sfârşitul concediului când iarăşi vor intra în birouri întunecoase să înşire cifre în condici, la slugi şi la ratele de chirie, la aventurile extraconjugale în camere urâte şi străine, la boli şi la scadenţe, la fumul oraşelor şi la nasturele care trebuie cusut.

In vremea aceasta, pe drumul apelor, departe spre mările de sud cu alte constelaţii şi cu peşti fosforici, sburând într'aripaţi peste proră, yachtul înaintează cu fiecare milă spre o lume magică unde nimic nu mai supravieţueşte din vulgarul cotidian. O lună şi altă lună. Apar insulele de coraliu cu înalţi cocotieri, plecându-şi frunzele palmate pe lagune, culcând pe nisipul de sidef umbre albastre cum nu le-a cutezat nici un pictor.

Acolo apa e străvezie de se citesc stâncile adâncurilor cu stele de mare şi cu ciudate apariţiuni, pe care nu le ştii dacă aparţin regnului animal sau vegetal. E adevăratul tezaur, nesăcătuit, al oceanelor, cu mai multe brăţări încrustate, mai lungi coliere de nestemate, mai multe rubine, mărgăritare, smaragde, topaze şi ametiste, de cât s'au înecat odată cu galioanele Spaniei. O apă străvezie şi caldă, unde înotul e aerian şi de unde seara, când te întorci la ţărm, pe nisipul blond, cad stropi de lumină fiindcă ai înotat într'o apă de lumină, cu miliarde de microorganisme fosforice.

— N'are să sfârşească niciodată călătoria noastră, Greta ! şopteşte bărbatul culcat pe plaja unde n'a călcat nici un picior omenesc.

Şopteşte, cu bărbia în pumni, şi ridică ochii să aştepte încuviinţare.

— Totul sfârşeşte întotdeauna...

Atât e răspunsul femeii, fără tristeţe, fără revoltă, resignată unui destin, împotriva căruia zadarnică e orice rezistenţă.

— De ce să ne gândim la aceasta ? adaogă. La mâine ? Mereu mâine ?... Astăzi marea e atât de caldă, cerul atât de albastru — şi vine, nu ştiu de unde, de pe alt ţărm, din larg, un parfum de vanilie... Nu simţi ? Ne întoarcem înot, până la yacht şi pornim chiar acum, într'acolo, de unde ne chiamă parfumul pe vânt. Poate fi ceva mai delicios, decât să alergi la chemarea unui parfum?

Drumul înotătorilor e ritmic, spintecând apa cu jerbe fosforice, într'o întrecere sprintenă de libere animale marine redate elementului marin. Când au ajuns sus pe punte, şuroaiele luminoase, curg de pe două statui de argint. Iar botul yachtului se indreaptă împotriva vântului cu parfum de mirodenii, spre insula necunoscută cum spre un necunoscut ostrov aleargă fiecare viaţă, chiar cea mai mizerabilă, chiar cea mai mocnită şi fumurie.

A doua zi dimineaţa popasul e acolo. A treia zi aiurea. A patra zi, yachtul a devenit o jucărie scuturată ca o coajă de nucă în ciclon. Şi după o săptămână, se leagănă leneş în ancoră, într'o insulă a pescuitorilor de perle, însemnată pe harta Pacificului cu un punct abia vizibil sub lupă.

De-un an durează rătăcirea aceasta fără ţintă sub stele cu nume necunoscute în oraşele ei negre şi triste de-acasă. Cerul şi marea se confundă în acelaş albastru pe orizontul circular. Au trecut prin furtuni. Au cules naufragiaţi de pe-o plută şi i-au semănat în drum, într'un port cu albe clădiri cubice sub palmieri. Au târât după dânşii cetele de rechini aşteptând o pradă care nu mai sosea. Au ascultat în mijlocul nopţii, cules din văsduhuri pe antena aparatului de Radio, concertul de la Paris, şi jazzul din New-York, şi apelul către tot proletariatul lumii lansat cu voce gravă de bas de postul din Moscova — şi au sfărâmat pe urmă maşina sonoră care îi mai lega de univers, ca să nu mai străbată până la dânşii nici o chemare de nicăieri. Să rămână singuri, numai cu ei, în vastitatea mărilor.

Pe urmă, într'o dimineaţă, s'au aflat tăcând. Privind fiecare în altă parte. Ocolindu-şi ochii. Au înţeles fără să-şi spună nici un cuvânt.

Un ordin. Yachtul alb a întors botul spre nord. O lume de stele a rămas în urmă, scufundate în ocean, pe vreme ce apăreau celelalte; cele vechi, cele uzate, cele triste.

Şi portul a fost acelaş. Cu plaja pustie, fără înotătorii de-atunci, ca tot atâtea capete ghilotinate după execuţia capitală în bloc, ordonată de-un satrap sângeros. Pustie — fiindcă e sloată şi vânt; trei luni mai sunt până la sezonul de vilegiatură. Nu e nimeni să întrebe de unde-a venit yachtul alb, de ce-a poposit aci şi nu aiurea, încotro se îndreaptă.

O amurgire vânătă şi cruntă, cu stropi săraţi svârliţi din sfichiuri de vânt. De pe punte coboară o umbră neagră şi sgribulită. Se clatină şi s'a oprit. Nu face nici un semn. Priveşte cu mâna rezemată de bara de fier şi nu simte îngheţarea fierului. Yachtul s'a întors. Se strecoară printre bastimentele gigante şi negre. Nu se mai vede. Ii ştie drumul. Unde va fi mâine, şi peste o lună, şi peste trei; în mările calde şi străvezii, cu vietăţile multicolore culcate ca într'o vitrină de nestemate pe catifeaua adâncului, cu apa care şuroieşte caldă şi fosforică, după ce-ai înotat până departe în laguna cu inelul de cocotieri. Aci s'a sfărâmat un val amar, înegrit de catran; s'a sfărâmat de dig şi i-a udat haina urâtă şi tristă, haina cernită ca pentru ţările nordului.

Nu se mai vede nimic. Ce-aşteaptă? Nu i se mai vede nici faţa. Noaptea a coborât de funingine. In întuneric e o pată sgribulită de întuneric. Şi simţi din sgribulirea aceia, că e strânsă acolo toată dezolarea lumii, că n'o va mai încălzi de-acum toată blândeţea lumii.

*

E cea mai animată staţiune pentru sporturile de iarnă.

Incinsă între albele creste alpine, cu hoteluri şi vile geometric aliniate, a adunat răsfăţaţii destinului, să-şi destindă mădularele jucându-se, fiindcă viaţa i-a scutit de osânda să le destindă muncind.

Aci se pot vedea cei mai vestiţi patinori, cele mai fabuloase salturi cu schiul. cele mai nebune curse de bob. Chiar chelnerii servesc ceştile aburinde de ceaiu, purtând tava în mână, în curbe savante de patinaj.

Ninsoarea cade molatec. Fulgii albi, fulgi mari. Se lipesc de obrajii învăpăiaţi, se topesc pe gene, răcoresc buzele. O feerie în alb. Şi ce râset, ce veselie, ce goană nebună pe muchi de oţel, pe tălpi de lemn, în sănioare purcese din înălţimi cu viteză vertiginoasă de bolid! S'ar spune că nu mai există altă iarnă, cealaltă iarnă, cea adevărată, a copiilor scâncind lângă soba rece, a cerşitorului degerat cu mâna întinsă pe-o treaptă de catedrală, de unde se rostogoleşte stârv congelat, a flământdului privind vitrina băcăniei, a troienelor unde înoată până la genunchi văduva cu pâinea rotundă şi neagră subsuoară, grăbind spre-un bordeiu unde zac sub ţoale trei prunci pe cari nu s'a îndurat Dumnezeu şi tifosul să-i elibereze, ci i-a lăsat în viaţă să ceară viaţă şi pâine. Dacă există cumva şi lumea aceia, şi iarna aceia, sunt foarte departe.

Aci e numai un decor magic pentru svelţi patinori.

Şi totuşi femeia aceia, e tristă, dece?

Privirile la ea s'au oprit fascinate de cum a sosit. De-o lună, nimic altceva, nimeni altcineva n'a mai fost vrednic de luare aminte, pentru nimeni. A întrecut saltul celui mai temerar schior. Patinele ei erau până eri, cele mai sprintene aripi de oţel la picior. Pentru ea valsul orchestrei dansat pe luciul de ghiaţă; pentru ea sania cea mai superbă cu cei patru înaintaşi, în valtrapuri şi explozii sonore de zurgălăi;

pentru ea tot ce-a fost aci vreme de-o lună, belşug, desfătare, răsfăţ, admirare. Tristeţea fără pricină, din dimineaţa aceasta, de unde atunci? Şi de ce?

Ii atârnă mâinile dealungul trupului. Vorbeşte şi buzele sunt moarte. Priveşte şi ochii sunt morţi. Ascultă şi ştii bine că nu aude. E un sfârşit venit de departe. Un rău misterios, iremediabil, mistuind de demult. Un rău atavic. Ghiceşti că morţii ei s'au deşteptat şi o chiamă, nu la moartea lor, ci la o moarte mult mai spăimântătoare, moartea din viaţă, sufletul mort lăsându-i trupului osânda să-l caute ca o fantomă fără odihnă, din loc în loc, din om în om, de pe buze pe buze.

S'a oprit lângă ea, cu o piruetă de sfârlează, cel mai elastic şi invidiat patinor. Cel mai invidiat — fiindcă o lună a fost tovarăşul ei, numai al ei, nedespărţit. Ii prinde mâinile:

— Greta, a fost o glumă nu e aşa? Nu pleci, nu e aşa?... Am dat ordin să desfacă bagajele. Greta, uită-te în ochii mei.

Mâinele au căzut neînsufleţite. Ochii privesc, dar privesc dincolo de el.

Mai este nevoie de vre-un cuvânt?

Tovarăşul nedespărţit vreme de-o lună, a plecat capul şi nu mai aşteaptă nimic, cu mâinele lui căzute şi ele dealungul trupului. Stau faţă în faţă. Nu s'au ştiut nici odată atât de streini, atât de departe.

Nu-şi mai au nimic de spus. Ea se îndreaptă spre holul hotelului, unde bagajele vor fi acuşi clădite în piramidă, gata de plecare, oriunde în lumea vastă. El se îndreaptă spre-un serv galonat. Porunceşte să-i aducă schiurile. Ştie un loc sus, de unde când ţi-ai dat drumul cu mâinile înlături, crucificat în spaţii, sbori într'o lume din care nu te mai poate întoarce nimeni, nici o minune, nici o înviere din morţi.

Sania cu patru cai înaintaşi, aleargă spre gară în explozie sonoră de zurgălăi. Sbor bulgării de zăpadă din copite. E-o goană în aerul proaspăt, în decorul alb, ca spre-o mare şi albă şi luminoasă fericire. Dar femeia din sanie e ghemuită într'un colţ, cu obrazul ascuns — şi cu toate blănurile înfăşurate tot îi mai clănţăne dinţii. Nu priveşte în sus, nicăeri. In sus, pe povârnişul alb-diamantin în scânteerea luminei, unde o cruce vie lunecă imaterial şi vertiginos, se clatină o clipă în aer şi se cufundă în abisul albastru.

Poate a strigat, a chemat o ultimă oară:

— Greta!

Poate a fost numai o părere.

N'a auzit nici ea, nici nimeni. N'a văzut nici ea, nici nimeni. Până mâine se așterne un strat gros de zăpadă, iar acolo, în fund, de altfel nămeții nu se topesc nici vara. Câteodată ghețarul duce cu el în vale. printre morene, cadavre miraculos de intacte după o duzină de ani.

Orchestra cântă un vals melodios. A început să ningă din nou, molatec, peste o sută de voioși patinori. E cea mai nebună înveselire, în cea mai animată stațiune pentru sporturile de iarnă.

Dar iată și cealaltă iarnă. Cea cruntă, a celor mulți; cu gerul mușcând în carnea vânătă cu dinți câinoși, cu scâncet de copii lângă soba rece, cu muribunzi clănțănind pe paturi de lemn, în camere unde a înghețat apa în cană.

Pe străzile Vienei suflă un vânt acidulat și subțire.

E o lumină lugubră, galbenă-verzuie ,de zori de zi, în cartier calic; acolo unde încep să geamă sirenele uzinelor înainte de a se stinge firmele incandescente ale cabaretelor de pe Graben și din bulevardele centrale; acolo unde mulțimea în haine sdrențuite, copii cu ghetele sparte, moșnegi gârboviți, bătrâne în șaluri de văduve, pornesc dela miezul nopții să aștepte coadă la pâine. E Viena mizeriei, după înfrângere și revoluții, când pâinea se plătește cu un milion de coroane hârtie și economiile dintr'o viață de om n'ajung pentru un pachet de țigări.

A lunecat lângă perete, a căzut de foame și de boală, o fată în straie subțiri de săracă. Au ridicat-o unii. Alții s'au repezit să-i ia locul la coada brutăriei. Intotdeauna, în orice lume, se aleg dela sine în mulțime, ca oile Domnului cele bune și lupii, milostivii deoparte, lacomii de alta. Cei mai mulți sunt acei care-și fac loc cu coatele să prindă locul cel mai bun și dacă e nevoie, să calce in picioare, căzuții pe drum.

Pe fata săracă au dus-o acasă. E casa consilierului calicit într'o noapte și paralizat într'un jilț. N'are timp mult de zăcut, fata adusă pe brațe. Săracii n'au voie, n'au când să fie bolnavi. S'a întremat cu o ceașcă de băutură caldă — poate ceaiu, poate cafea lungită, poate numai apă fierbinte cu o bucată de zahăr. Și a pornit mai departe, să vândă o haină, să caute un loc de muncit. Sunt fel de fel de munci. Cele mai bine plătite sunt acele din orbita desfrâului și plăcerilor. Lumea nu are nevoie de o croitoreasă, de o secretară, de o dactilografă, de o vânzătoare mai mult. Este întotdeauna loc însă pentru o dansatoare mai mult, o cântăreață de cabaret mai mult. Fata consilierului paralizat și sever a devenit o dansatoare și o cântăreață mai mult.

Dece a întâlnit-o acolo, în fumul acru de tutun, in mirosul strepezit de parfumuri ieftine şi de sudoare, în hohotele groase de beţivi, de ce-a întâlnit-o acolo chiriaşul strein pe care îl iubea, care-o iubea, fără să-şi fi spus niciodată? De ce există întotdeauna o fatalitate neîndurată, să sfarme într'o singură clipă tot ce-a fost durat încet şi fragil, ca o pânză diafană de paiajen?

O explicare nu poate fi. Nici că murdăria spurcată pe ea n'a atins-o. Nici că n'ai voie să alegi între un fel de muncă sau altul, când acasă te-aşteaptă un tată paralizat şi o soră mai mică, flămândă. S'au privit o singură dată, dureros. Privirea cea din urmă. Poate în ochi i-a citit atunci adevărul, l-a întrevăzut într'o fulgerare. Bărbatul a întins braţele, chemând-o, cerându-şi iertare pentru bănuiala nedreaptă şi crudă:

— Greta!... Greta, am înţeles, ştiu... Greta!

Dar chemarea e în deşert, braţele întinse nu mai pot aduce îndărăt o umbră care s'a topit.

In localul de beţie şi desfăt, e amestec de râsete groase şi de cântece deşanţate. Fata consilierului paralizat, simte pe spatele gol de cântăreaţă o mână păroasă, târându-se ca un paiajen care pândea de mult o pradă rară. E întâia oară când nu tresare cu desgust la asemenea atingere, când nu se mai fereşte de ea. Ii este tot una. De-acum orice, îi este tot una. Şi fiindcă viaţa a ucis ceva în ea, va ucide şi ea de-acum, ca o insectă veninoasă, tot ce va întâlni în viaţă cald, bun şi pur; tot ce viaţa mai păstrează luminos ca să sfârşească într'aceiaş cloacă. E o răzbunare aceasta ca oricare alta. O răzbunare pe viaţă.

*

Mai este o despărţire, undeva, foarte departe, într'un fiord scandinav. Acolo unde ţărmul zimţat pe hartă pare o jucărie tăiată de un copil cu fierăstrăul de traforaj.

Apa fiordului e verde, adâncă; vertical oglindeşte ţărmul de stâncă, palasul vestit cu trepte de marmoră coborând de pe terasă până în unda imobilă. Un pui de focă domesticit, cu pielea lucioasă, se soreşte pe trepte la picioarele femeii care în această dimineaţă nu mai râde, nici nu mai cântă, nici nu se mai svârle ca o naiadă să înoate fugărită de tovarăşul din totdeauna. Acum priveşte cu bărbia în pumni, dincolo de apă şi de stânci, undeva în nevăzut. Nu simte când s'a apropiat el, nu tresare când i-a pus mâna pe umăr, nu-i ascultă glasul.

— Greta... Toată viaţa noastră de-aci... O lună unică... Ori unde ai să fii, ori unde am să fiu, n'o putem uita... Greta, dacă tu...

Mâna a întrerupt ostenită, cuvintele care nu-i mai spun nimic. La ce bun? Morţii sunt morţi; moartea e moarte.

S'a ridicat de pe treaptă. In haina de voiaj, se pleacă să alinte o ultimă dată botul lucios al puiului de focă domesticit. Animalul o priveşte cu ochii rotunzi şi buni. Poate pricepe şi el. In nici o privire de animal vreodată n'a fost atâta iubire. O iubeşte şi puiul de focă. Şi totuşi, nimica n'o mai poate reţine, nici chemarea bărbatului, nici privirea umedă a vietăţii de apă.

Bagajele au fost transportate în cabina vaporului. Se aude semnalul de plecare.

— Greta! mai strigă omul de pe trepte, ridicând braţele în urmă. De ce? Nu poate să fie adevărat... Spune că te întorci. Spune că...

Uşa s'a trântit grea.

Un bărbat cu obrajii ascunşi în palme pe trepte. Un pui de focă domesticit. Şi fiordul pustiu, cu ţărmul vertical de stâncă reflectat în adânc, cu frumuseţea lui inutilă, acolo pe harta Scandinaviei pare o jucărie tăiată de un copil cu fierăstrăul de traforaj.

*

In pădurea subtropicelor, cu miros de bureţi veninoşi şi cu fluturi nocturni pictaţi pe aripi ca paravanele japoneze, lianele fac o perdea groasă unde nu poţi desluşi dacă e plantă acăţătoare care se balansează sau un şarpe care aşteaptă să-şi dea drumul în gâtul antilopei venită cu paşi subţiri la locul de adăpat.

Au poposit trei europeni, în costum alb, cu căşti coloniale. Doi bărbaţi şi o femeie. Trei vânători europeni şi o ceată de vânători indigeni.

Focul s'a stins. In cort nu mai mişcă nimeni. Numai departe, precaut, dau târcoale fiare cu ochii sticloşi, ca minuscule faruri fosforice 'n noapte. Au simţit mirosul omului. Au simţit şi indigenii mirosul fiarelor.

— Stăpâne! vorbeşte şoptit omul pe jumătate gol, deşteptând cu un deget uşor vânătorul. Sunt tigrii. Eu cred o pereche.

Celălalt, cel tânăr, de ce doarme atât de greu? Adineaori, în întuneric era cu ochii deschişi. Acuma doarme mai greu ca un mort.

— Nu face nimic. Are să se aleagă cu o spaimă sdravănă la detunătura puştii.

— Şi nu-l trezim, stăpâne? întreabă vânătorul cel pe jumătate gol. Sunt doi tigri, nu strică să fie două puşti...

— Am două focuri la puşca mea, îmi ajunge! vorbeşte orgolios streinul cărunt, care n'a pierdut niciodată un cartuş în vânt.

Pe urmă au plecat, şi omul dormind atât de greu, a deschis ochii şi a încordat cu tremur auzul.

Afară, în noaptea umedă cu miros de bureţi veninoşi, sclipirile fosforice sunt când aci, când dincolo, după frunzele late, după perdeaua groasă de liane. Sunt patru luciri fosforice, ca patru văpăi verzui pe bălţi cu miasme. Se apropie, şi se depărtează două câte două; apar şi dispar.

Două focuri ajung pentru cel mai vestit vânător; câte un foc de fiecare pereche de ochi, de fiecare fiară pe care nu-ţi este iertat s'o greşeşti.

A potrivit puşca şi a tras odată. Detunătura a cutremurat codrul de liane şi a deşteptat o mie de maimuţe speriate care-au început să se vaete cu o mie de glasuri groteşti. Dar văpăile verzi nu s'au stins; nici la focul dintâi, nici la cel de al doilea. Şi fiarele au năvălit cu două salturi spărgând perdeaua de liane, să sfâşie pieptul vânătorului răsturnat cu ghiarele lungi şi cu dinţii care trosnesc oasele.

Cel mai bun ţintaş din lume şi cel mai încercat, nu poate culca vânatul cu două cartuşe oarbe. Aceasta o ştie mai ales omul din cort, care ciudat, nu s'a deşteptat nici la detunăturile puştii, nici la strigătul indigenilor, nici la vaetul celor o mie de maimuţe speriate sărind în groteasca lor spaimă din vârf de copac în vârf de copac.

A înţeles-o mai târziu şi femeia.

— A fost pentru tine, Greta. Să fii numai a mea, Greta! se târie omul în genunchi, sărutându-i genunchii.

— Cum te urăsc !... N'am urât niciodată pe nimeni, aşa...

— Dar înţelege, a fost pentru tine, Greta...

Femeia nu-l ascultă. A căzut pe trupul sfâşiat şi neînsufleţit, cercând să-i sufle viaţă caldă de pe buzele ei.

Iar celălalt, a plecat în codrul cu miros de bureţi veninoşi cu şerpi veninoşi, cu tigri şi fiare care-ţi sar în cârcă de după liane; a plecat fără armă, cu capul gol, cu mâinile goale. E şi aceasta o sinucidere ca oricare alta, când nu mai ai pentru cine trăi şi când ai pierdut o iubire fiindcă într'o desnădăjduită nebunie ai ucis s'o câştigi.

Pe targa de frunze, patru oameni pe jumătate goi, poartă pe umeri un cadavru sfâşiat, acoperit cu o pânză albă. A rămas desvelită numai fruntea şi tâmplele cărunte. In drum maimuţele se pleacă pe otgoanele de liane, curioase să privească, se caţără cu agilitate de acrobaţi şi dispar cu un strigăt în scorburi cu păianjeni cât pumnul. Pe fruntea de ceară, s'a aşezat un fluture urias, cu aripile pictate ca paravanele japoneze.

Pe urmă sunt alţi morţi, alte despărţiri, alţi oameni frângându-şi mâinile şi chemând.

Intotdeauna acelaş nume :

— Greta ! Greta ! Greta !

Povestea e foarte veche. Depretutindeni şi din totdeauna.

Când afară e frig, pe străzile urâte aleargă o mulţime ostilă şi urâtă, tristă şi fără nici o speranţă; destul să intri intr'o sală unde nimeni nu cunoaşte pe nimeni în întunericul opac, şi deodată pe pânza albă din fund se deschide o lume de magie, caldă şi ireală, o lume unde domneşte ea: Greta! Numele eroinelor din povestea luminoasă n'are nici o însemnàtate. Nici nu durează în amintirea nimănui. Toţi ştiu că e un nume convenţional şi mincinos. Cel adevărat şi unic, t tura adevărată şi unică, e numai ea, întotdeauna aceiaşi. Când apare, osoasă şi androgină, cu şoldurile strâmte şi cu pieptul plat, mai ne niştitoare decât ar fi frumoasă, mai tragică în pasivitatea ei decât şi-ar frânge mâinile în sbucium patetic, în tot întunericul sălii mulţimea magnetizată de acelaşi fluid, uită deodată existenţa reală de unde-a venit şi unde se va întoarce peste un ceas, evadează din ea însăşi şi dela mizeriile ei obscure, anonime, mizerabile, pentru a trăi o supra-existenţă fictivă, mai reală decât realitatea — o pasiune de unde b nalul şi trivialul e isgonit. Pe urmă, când totul e sfârşit, când lumea himerică s'a năruit, când toţi se întorc la realitatea lor de afară, străzile sunt mai pustii şi urâte, frigul mai duşmănos, iubita mai fără mister, iubitul mai vulgar, totul mai fără speranţă. Intr'o mie de oraşe de sub toate latitudinile, în zece mii de săli, un milion de oameni, zece milioane, evadează din destinul lor în acelaş destin de două ceasuri, ca să se descopere apoi mai singuri şi mediocri cu gustul cenuşei in gură.

Există vre'o fată care să nu-i fi pizmuit făptura, privirea, destinul? Vre'un adolescent care să nu-i fi căutat sărutul pe buzele iubitei?

Alina, într'o seară, când erai încă o copilă şi te puteam apropia de genunchi ca pe un copil, fără să presimt sub mâna-mi bărbătească tremurul cărnei de femeie, am descoperit că ai să semeni cu Greta Garbo. Mi-ai amintit că nu eram cel dintâi să ţi-o spun. O ştiai de mult. Şi atunci am observat că într'adevăr, în pieptănătura voit dezordonata câlţoasă, în hainele bizare, în privire, în gest, căutai să faci asemănarea mai apropiată. Am râs. Mi s'a părut o joacă inofnesivă. Tot inofensivă mi s'a părut şi copilăroasa încântare cu care mi-ai pus sub ochi fotografia ta şi a Gretei Garbo, din care n'am ştiut să deosibesc la prima vedere.

care era într'adevăr a ta şi care a idolatrizatei eroine din film. Pe urmă, când am înţeles ce joacă primejdioasă era aceasta, a fost prea târziu. Nu mai aveam nici o putere, cum n'au mai avut nici ai tăi, nici nimeni; cum n'a mai avut nici viaţa putere să te întoarcă la tine cea adevărată.

Fără putere, am rămas astfel martorul unei ciudate drame cum n'a imaginat-o nici un specialist al ecranului. Până ce te-am pierdut din vedere. Unde mai eşti acum? Ce mai eşti acum? Nimeni n'o ştie — şi poate nici n'aş voi s'o ştiu. Căci vezi, cunosc şi eu, că viaţa cea de aievea se mişcă sub poruncile unui regisor mai crunt şi mai intolerant ca toţi regisorii din Hollywood.

Dar atât cât ţi-am ştiut din viaţa ta Alina, îmi ajunge pentru substanţa unui roman, pe care închipuirea nu l-ar fi putut plăsmui oricât ar fi fost deprinsă să sbenguie fără nici o înfrânare. Mă ierţi că ţi-am divulgat secretul, brutal? Sau poate acolo unde te afli, îţi este acum indiferent?

Cu atâta mai bine.

Dacă pentru tine Alina, mai poate exista undeva acuma, vre'un bine.

Cartea întâia

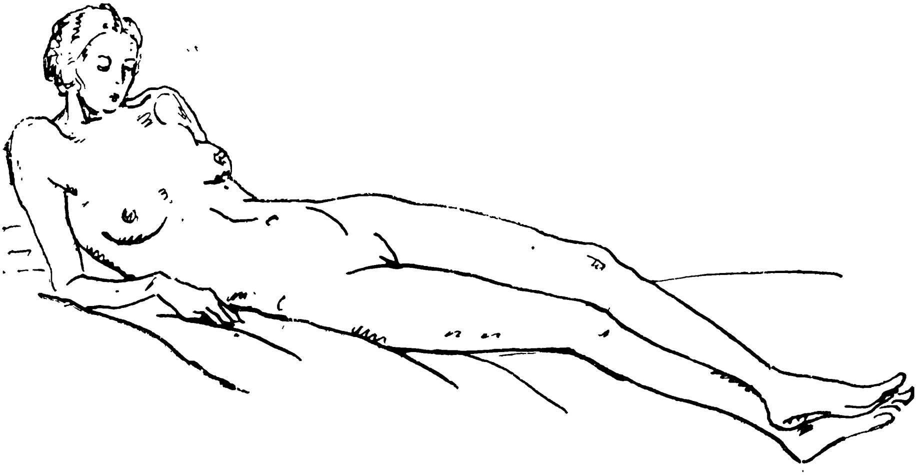

CAPITOLUL I.

In cea mai urâtă crisalidă dormitează un fluture

— Iar tu, Stamatiu? După două scrisori, ai tăcut subit. Tocmai când îmi făgăduiai detalii picante, despre nostimul tău maestru de înot?... Ce a fost cu el? Ce-a fost cu tine?

Stamatiu Elena roşi sub pieliţa arămie. Aşa cum roşesc cei care-au atins maximul curei de soare. Un roşu de aramă înfierbântată la jar. Şi fiindcă nu putea înfrunta privirile curioase ale camaradelor, cu lacrimi în ochii verzi de pisică, isbucni ciudoasă:

— Am fost o proastă că v'am scris. De-acuma tot anul aveţi să mă tachinaţi cu maestrul meu de înot. Mai ales, tu Alexandrescu. Tu atâta aştepţi...

Alexandrescu o prinse de după gât şi o alintă, exagerat, ca pe-o orfană a nimănui, în hohotul celorlalte colege:

— Mititica de ea, că tare-i prostuţă şi tachinată! De mâncat nu mai mănâncă. De dormit nu mai doarme De învăţat n'are să mai înveţe... De-acum tot anul are să tânjească după mare şi după înot. Anul trecut o dăduse gata muntele şi maeştrii de sky. Vă aduceţi aminte fetelor, cum a venit din vacanţa Crăciunului dela Sinaia?... Trei luni, ne-a făcut numai elogiul skiului şi al patinajului şi al bobului şi al hockeyului. De-acuma să vă aţineţi bine.. Trei luni ne aşteaptă numai prelegeri asupra înotului. Inotul în apă dulce şi în apă sărată. Inotul în decursul veacurilor şi înotul ca factor de progres al omenirii. Inotul la fenicieni şi înotul la protozoare. Inotul pe spate şi înotul indian. Inotul pe uscat şi înotul în vis... De fapt tot are o calitate, Stamatiu a noastră. E fidelă sporturilor şi mai fidelă încă maeştrilor. Eri un maestru de sky şi de patinaj, azi un maestru de înot.. Mâine, ce Stamatiule? Ce surpriză ne mai rezervă sporturile?

Stamatiu Elena se smulse din strânsoarea camaradei şi fugi cu pumnii încleştaţi de înciudare. După câţiva paşi se întoarse, aruncându-le în faţă isbucnirea mânioasă:

— Ce ştiţi voi? Sunteţi nişte... nişte...

— Nişte antisportive...

— Ba nişte vaci! Na! Nişte vaci...

Luca Eleonora, celebră în toată şcoala pentru darul neîntrecut de a imita toate glasurile faunei domestice şi sălbatece, dela cocoş până la porc şi dela broască până la cucuvaie, replică spontan cu un muget de vacă vădană chemându-şi viţelul, sau în cazul de faţă profesorul de înot ori de sky. Şi toată harţa sfârşi în chicot de râs. Două prietene alergară s'o împace pe Stamatiu Elena şi-o aduseră prizonieră, îndărăt, la banca de sub castan, unde se adunaseră să-şi povestescă peripeţiile vacanţei.

Era o după amiază caldă de Septembrie, cu soare molatec şi palid, în curtea liceului de fete „Elena Doamna". Cea dintâi zi de şcoală. Melancolică şi dureroasă, ca după orice sfârşit de vacanţă. In uniformele negre, toate se simţeau mai stânjenite, mai urâte şi mai sărace. S'ar fi spus că au îmbrăcat toate doliul vacanţei. Până mai eri, în haine colorate şi luminoase de vară, libere şi risipite, care la ţară, care la mare sau la munte, în localităţi de vilegiatură, îşi aveau o viaţă a lor, o personalitate a lor — micile lor drame şi bucurii, copilăroasele lor pasiuni, duioasele lor nelinişti din pragul adolescenţei.

Erau Mimi, Eleonora, Corina, Zoica, Jeny, Marietta, Coca, Florica. Tot atâtea nume de alintare, de-acasă, dintre prietene, fraţi şi surori; unele dintr'un bileţel de inofensivă tandreţe, demierdat de un verişor, de fratele unei prietene, cald şi intim.

Aci numele lor se uscase deodată, devenise ostil şi strein, înmatriculat în catalogul şcoalei: Stamatiu Elena, Alexandrescu Corina, Luca Eleonora, Ţurcan Zoica, Stoianovici Jeny, Dobrescu Maria... Şi li se păreau numele acestea împerechiate, atât de ne-ale lor, după două luni jumătate de armistiţiu şcolar, încât nu şi-l recunoşteau, uitau să răspundă când o colegă striga din urmă:

— Stamatiu! Alexandrescu! Luca! Dobrescu Maria!

Două luni jumătate fuseseră numai Elena și Lenuța; Corina și Corinel; Eleonora, Lenora, și Nora; Maria și Marietta și Marcela și Mărioara. Numele lor întreg, înmatriculat în catalog, li se părea tot atât de trist, uniform și neaderent ființii lor adevărate, ca uniforma cea posacă și neagră a școlii, în care s'au simțit împuținate și urâțite.

Când au sfârșit de povestit peripețiile vacanței, au trecut la profesoare. Se anunțau schimbări mari. Din trei ore de astăzi dimineață, două rămăseseră libere. Madam Ciurașcu de matematici — *„Isoscela"* — plecase mutată în celălalt capăt al țării, la Severin. Directoarea — *„Tanti Cleopatra"* — era în concediu de boală, la un sanatoriu din Elveția. Profesoara de română, domnișoara Țuțu Mustea, cunoscută mai mult sub porecla *Moustique,* se măritase cu un căpitan de aviație și plecase după soț în garnizoană, lăsând o suplinitoare încă necunoscută:

— Un fel de păpălugă! Inaltă, cu un nas uite așa și când merge, călcând uite-așa!...

Spunând, Luca Eleonora, arătă cum merge și ce fel de nas are suplinitoarea *Mousticei,* atât de elocvent încât fiecare dintre camarade fu sigură că are s'o recunoască pe stradă, înainte de a o fi văzut pe catedră vreodată. Pe urmă veni rândul colegelor care s'au mutat la alte școli; rândul celor ce-au sfârșit ultima clasă și au trecut la Universitate. Printre ele, multe avuseseră o *„flamă"*. Pe multe le socoteau infidele și ingrate, fiindcă s'au logodit sau fiindcă le-au văzut alături cu un tip, firește antipatic și scârbos, fie pe stradă în micul lor orășel, fie undeva, la Slănic, la Mehadia, la Călimănești, la mare.

— Biata Novleanu, ați auzit? întrebă Stoianovici Jeny. Tanti Novleanu frumusețea școlii, gloria clasei a opta de anul trecut? S'a măritat cu un moș-Tăgârță. Un fel de maimuțoiu păros, cu labele până la genunchi... Când mă gândesc, mă apucă oroarea... Un sărut cu barbă și cu mustăți — cu ghimpi. Puah! Fiindcă are moșie și automobil! Un văduvoiu cu trei copii, dintre care un băiat mai mare ca dânsa...

— Cu atâta mai bine! interveni Dobrescu Maria, care ținea la reputația feroce de cinica școlii, deși era o făptură puțină, delicată și sentimentală, cu cinismul fabricat din paradoxele lecturilor. Cu atâta mai bine. Poate să se consoleze de maimuțoiu cu puiul maimuțoiului, dacă puiul e nostim cumva și cu picățele.

— Ești un monstru, Dobrescu! se încrâncenă Stoianovici Jeny. Cum poți vorbi așa? Cum te poți gândi la asemenea orori?

— Eu nu văd nici o oroare. Dimpotrivă, mi se parte foarte natural. Numai că nu sunt ipocrită ca voi. Spun ceiace gândesc. Viaţa are drept la viaţă, tinereţea la tinereţe. Dacă mâine aş şti că biata Tanţi... In loc s'o condamn ca voi, să fac cor cu toate ipocritele oraşului, aş alerga la dânsa s'o pup: „Bravo! Tanţi... Eu te înţeleg Tanţi“...

— Şi poate i-ai cere să-ţi dea cu împrumut puiul de maimuţoiu, supralicită Stoianovici Jeny.

— De ce nu? Numai dacă e într'adevăr nostim şi cu picăţele şi dacă nu s'o fi temând că am să i-l restitui şifonat.

Dobrescu Marietta, mică şi genoasă, cu obrazul ei de copil pur şi rumen în pometi, îşi privi provocator colegele, convinsă că le-a înspăimântat cu cinismul ei teribil. De fapt, toate ştiau că e o fetiţă sârguitoare şi timidă, de trei ani plângând pe ascuns, fiindcă un văr haimana şi fluşturatec, nu s'a uitat niciodată la dânsa, absorbit în aventurile lui cu nişte femei pe care bărbaţii se jenează să le salute pe stradă.

— Apropos de maimuţoiu. L-am văzut aseară pe Titi, pe văru-tău, Marietta! rosti cu neîndurată cruzime Luca Eleonora. Era la grădina publică, la Bufet. Cu un fel de panoramă de-ale lui, vopsită şi mirosind a parfum prost, nemţesc, de-o poştă. Toată lumea era scandalizată, de cum se purtau. Işi făceau scene... Un teatru întreg, pe gratis. Staţi să vă arăt, fetelor. Uite... Ea stătea aici, aşa, picior peste picior la masă, fumând şi mozolind cartonul ţigării între dinţi. Iar dumnealui, domnul Titi, Titişor, dincoace, bătând toba cu degetele pe masă. Nervos grozav, domnul Titişor! Ea dă-i şi dă-i şi dă-i! Ii mergea guriţa — adică guroaia, că avea o gură să se muşte de urechi cu dânsa — îi mergea gura ca o maşină de cusut. El cu degetele pe masă, dă-i, şi dă-i şi dă-i! Bătea la tobă. Marşul lui Napoleon. Pot să vă jur. Ştiţi cel care-l cântă bărbierii la chitară, cu efecte de apropiere şi de depărtare, à la „Luntraşii de pe Volga“. Pe urmă după ce s'au certat destul, a venit capitolul împăcării. Ei bravo! Vă spun drept că atuncea mi-a plăcut domnul Titi. E un maestru Titişor, al tău, Marietta! Numai ce-a tras scaunul alături şi a început s'o magnetizeze dumnealui cu privirea şi să-i facă masaj magnetic pe mănuşitele dumisale, şi s'o desmierde şi s'o alinte, până ce dumneaei a plecat capul răpusă, ca o porumbiţă lovită în piept de săgeata amoraşului... Uite aşa... Vedeţi scena? S'au împăcat şi-au plecat braţ sub braţ. N'aveau timp. Uite aşa au plecat.

Luca Eleonora, neîntrecută în arta mimicei cum neîntrecută era şi în meşteşugul de a imita toate glasurile animalelor şi păsărilor domestice şi sălbatece, jucase sub ochii colegelor toată scena dela Bufet, inclusiv epilogul împăcării şi al plecării precipitate: o jucase atât de desăvârşit şi elocvent încât în genele lungi şi frizate ale Mariettei Dobrescu atârnară lacrimi cât boabele de rouă. Tot cinismul artificial, de lectură, al şcolăriţei, dispăruse ca să rămână ceiace era într'adevăr; o biată copilă îndrăgostită fără speranţă de o puşlama muieratică, de un Don-Juan de provincie, care nici n'avusese timp să-i observe existenţa.

— Şi pe urmă cum a mai fost? Ce-a mai fost? întrebă un glas, după ce-au contenit râsetele.

— Ce-a mai fost, cum a mai fost? — de unde pot eu să ştiu? continuă Luca Eleonora cu prefăcută nevinovăţie. Aceasta numai o imaginaţie cinică şi pervertită, aşa ca a Mariettei, poate să şi-o închipuie. Eu nu mai ştiu nimic. Maman mi-a spus să schimb locul şi să nu mă mai uit la nişte stricaţi, care n'au ruşine de lume. Parol, Marietta! Acestea-s vorbele lui maman. „Nişte stricaţi"... Bietul Titişor, şi stricat! Am vrut să-i iau apărarea şi mi-a tras maman un perdaf ca acela! Zice că-i ruşinea şi ocara oraşului! Şi că nici n'are să-l mai primească în casă. Parcă el are nevoie de casele noastre! De asta să nu-l plângi tu, Marietta. Găseşte el casă, de unde nu-l dă nimeni afară...

Răutăcioasa joacă ar mai fi continuat poate. Căci după cum în puii nevinovaţi de panteră dormitează viitoarele pantere care se vor sfâşia cu ghiarele pentru o pradă sau pentru un tovarăş de culcuş, tot aşa în şcolăriţele adunate nevinovat să-şi tachineze flirturile de vacanţă dormitau viitoarele femei care-şi vor smulge una alteia un iubit, un logodnic, un soţ, îşi vor pizmui reciproc o toaletă, mobila din salon, automobilul, leafa bărbatului şi calitatea invitaţilor dela ceaiul săptămânal. Tot aşa încep a se hârjoni inofensiv puii de felină cu labe catifelate şi tot aşa scot unghii să-şi sgârie botul fără să ştie dece şi cum. Nimic n'ar fi oprit şi joaca aceasta să degenereze cum au pornit-o, după o victorie atât de uşoară în care scoseseră două colege din luptă, cu ochii încă uzi de lacrimi: Stamatiu Elena bronzată de vântul şi de soarele marin, visând cu bărbia în pumni la maestrul de înot; Dobrescu Marietta, mică şi genoasă ca o miniatură de femeiuşcă, silindu-se să surâdă nepăsătoare de isprăvile verişorului Titi, alintat cu diminutivul de diminutiv: Titişor.

Dar o providenţă există întotdeauna să pună capăt supliciilor.

Deastădată providenţa apăru pe poarta şcoalei şi se arătă sub chipul unei fete năltuţe, lată şi dreaptă în umeri, strâmtă în şolduri, cu bereta de uniformă trasă neglijent peste buclele lungi, încârlionţate şi bălane: o siluetă necunoscută cu un mers ciudat şi totuşi de undeva cunoscut.

Elevele de pe banca de sub castan, de pe trunchiul răsturnat alături, din picioare făcând roată împrejurul Eleonorei Luca, tăcură încordându-şi privirile să recunoască noua sosită. Pe urmă se uitară una la alta, ridicând sprincene nedumerite.

— Trebuie să fie vre'un leat „vărsat" la noi, de la altă armă! se dădu cu părerea Alexandrescu Corina care în calitate de fiică de colonel, dovedea o deosebită predilecţie şi oarecare aproximativă competinţă în utilizarea termenilor cazoni.

— Dar e Gabor, fetelor! Gabor Alina! sări în picioare Stoianovici Jeny. E Gabor a noastră.

Şi îndată o strigă, cu semne exagerate de simpatie:

— Gabor! Gabor Alina!

Noua venită ridică ochii fără să arate nici un fel de bucurie sau de surpriză. Păru un moment că ezită. Pe urmă se îndreptă spre ele, cu mersul acela lung şi ciudat, care nu era al ei de astăvară când s'au despărţit şi totuşi li se părea tuturor de undeva cunoscut. Se apropie şi întinse o mână moale, indiferentă.

Intrebă, de formă: „Ce faceţi, fetelor?"— şi nu aşteptă nici un răspuns.

Nu era iubită de colege, nici urâtă de ele. Nu era prietenă cu nimeni. Nu strălucise vreodata prin nimic. Şase ani, trecuse neobservată şi insignifianta din clasă în clasă, cu note mijlocii, cu purtarea mijlocie, aşezată întotdeauna într'o bancă dela mijlocul clasei şi părând foarte mulţumită de aceasta existenţă şcolară, molcuţă şi mediocră. Dar acum tuturor camaradelor li s'a aratat deodată altceva. Altcineva. I-au făcut loc alături, cercând cu toatele să descopere de unde secretul acestei impresii de noutate şi de mister.

— Te-ai schimbat mai mult decât noi toate, Alina. Ai crescut. Şi nu te-a mai văzut nimeni. Unde-ai fost toată vacanţa?...

— La ţară... Un fel de rudă de-a mamei.

Pe urmă nu mai avu nimica de spus. Privi în gol. O frunză de castan, pretimpuriu ruginită, coborî în spirală şi-i căzu pe genunchi. Alina Gabor duse mecanic coada veştedă la gură, muşcă şi scuipă fără nici o distincţie sucul vegetal şi acriu. Era ca întotdeauna absentă. Colegele regretară că au chemat-o între ele — chiar cele două victime de adineaori, pentru care apariţia ei însemnase o providenţă, căci întrerupsese joaca răutăcioasă. O simţeau însă mai străină ca altădată. Şi straniu—prezenţa ei atât de absentă, le intimida.

— Am găsit! isbucni. Luca Eleonora. Am găsit, fetelor... Te înşeli, dragă Gabor, dacă-ţi închipui că ne prosteşti pe noi, cu una cu două.

[redacted]